

ΑΛΗΘΕΙΑ και ΟΜΟΡΦΙΑ στην ΕΠΙΣΤΗΜΗ και στην ΠΙΣΤΗ¹

Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικής Νικολάου

Δεν μπορώ παρά να ξεκινήσω με δυο λόγια πηγαίας ευγνωμοσύνης και ελικρινών ευχαριστιών για την τιμή στο πρόσωπό μου, κυρίως προς εσάς κε Πιερράκο που υποβάλατε την εισήγηση, και στη συνέχεια στη Σύγκλητο και στον κ. Πρύτανη, που ενέκριναν και επισφράγισαν με την απόφασή τους την πρόταση. Ιδιαίτερες ευχαριστίες για την επιλογή του χώρου διεξαγωγής της τελετής, που κατά κάποιον τρόπο είναι χώρος της δικής μου ζωής στην Ανατολική Αττική και όχι βέβαια χώρος της δικής σας λειτουργίας ως νεοσύστατου Πανεπιστημίου της Δυτικής Αττικής. Θα ήθελα να ευχαριστήσω «έκ βαθέων» και όλους εσάς που κάνατε τον κόπο απόψε να βρίσκεστε κοντά μας.

Η αλήθεια είναι ότι εγώ πλέον δεν βρίσκομαι σε ακαδημαϊκή τροχιά, και συνεπώς εκ πρώτης όψεως δεν δικαιολογείται η όποια τιμή μου από κάποιο ακαδημαϊκό ίδρυμα. Αλλά και η ζωή μου δεν επιδιώκω να επικεντρώνεται κυρίως σε έργα κοινωνικής ή πολιτιστικής προσφοράς. Ο προσανατολισμός μου είναι καθαρά εκκλησιαστικός και αποκλειστικά πνευματικός. Δεν θα έπρεπε να περιμένω βραβεύσεις και τιμές. Υπό την έννοια αυτήν, αισθάνομαι ότι στην απόφαση της βράβευσής μου υπάρχει μία παραφωνία ή τουλάχιστον κάποια υπερβολή. Δεν ξέρω αν αυτό που βάρυνε ήταν το έργο της ΓΑΛΙΛΑΙΑΣ ή το παρελθόν μου.

Σκέπτομαι λοιπόν, αντί άλλης ομιλίας, να ανοίξω την καρδιά μου και να προβάλλω την παρούσα εκκλησιαστική μου ιδιότητα πάνω στο επίπεδο του επιστημονικού και ερευνητικού παρελθόντος μου. Πώς κατέληξα αυτό που είμαι ή μάλλον αυτός που είμαι. Ζητώ την κατανόησή σας για τον προσωπικό χαρακτήρα του λόγου μου. Δεν θα ήθελα ασφαλώς να μιλήσω για το όποιο έργο μου ούτε πάλι για τον εαυτό μου, προτιμώ όμως να μιλήσω από τον εαυτό μου.

¹ Ομιλία κατά την τελετή ανακήρυξης σε Επίτιμο Διδάκτορα της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, 12.5.2026.

Από μικρός είχα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα επιστημονικά επιτεύγματα. Για κάποιον λόγο με εντυπωσίαζαν, με μάγευαν. Έβλεπα τα βράδια τον ουρανό και εκστασιαζόμουν. Ήθελα να μάθω τα μυστικά του κόσμου. Να καταλάβω αυτά που δείχνει και αυτά που κρύβει. Όχι μόνον το τι αλλά και το γιατί. Αγάπησα ιδιαίτερα τη Φυσική με πάθος, αν και νομίζω πως στα μαθηματικά ήμουν καλύτερος. Αυτά όμως, ακόμη και τα εφαρμοσμένα, ήταν αρκετά αφηρημένα. Η Φυσική μου φαινόταν πιο ελκυστική και πιο όμορφη. Παρά το γεγονός ότι η σκέψη είναι πιο διεισδυτική, η αμεσότητα των αισθήσεων και της λογικής κατανόησης και εξήγησης των φαινομένων ασκούσε μια ιδιαίτερη έλξη επάνω μου. Η Φυσική μου πρόσφερε αυτή τη δυνατότητα παραπάνω από τα μαθηματικά. Όχι τόσο η πειραματική όσο η θεωρητική. Με συνήραζε.

Ήμουν στις πρώτες τάξεις του γυμνασίου, όταν έπεσε στα χέρια μου ένα τεύχος του περιοδικού «Φυσικός Κόσμος», στο οποίο υπήρχε ένα γνωμικό του Κομφούκιου που έλεγε: «Ακούω και ξεχνώ, βλέπω και μαθαίνω (θυμάμαι), πράττω και καταλαβαίνω». Μου άρεσε και δεν μου άρεσε. Με ενθουσίασε το καταλαβαίνω, αλλά όχι τόσο και το πράττω. Μπροστά στη λεπτότητα των διεργασιών της σκέψης, η πολλή πρακτικότητα μου φαινόταν κάπως βάρβαρη επιλογή. Μέχρις ότου έβαλα για πρώτη φορά το μάτι μου σε ένα τηλεσκόπιο στο Haystack, στη Βόρεια Μασσαχουσέτη. Εκεί άλλαξα κάπως γνώμη. Αγάπησα περισσότερο το σώμα μου, την υλικότητα, τον χρόνο, τον αισθητό κόσμο, πράγματα που είχα περιφρονήσει. Αγάπησα διαφορετικά και τη σκέψη, την ορμητική λογική διείσδυση στο άγνωστο, την κατανόηση και το ρίσκο του απρόσιτου και του αθέατου. Έννοιες όπως αιώνιο, άπειρο, τέλειο, υπερ-συμμετρία, εκτός από υπερφυσικό περιεχόμενο είχαν και ένα εντυπωσιακό φυσικό. Πίστεψα ότι το φυσικό είναι πιο σίγουρο να το δεχτώ από το άλλο, που είναι επενδεδυμένο με αρκετή ασάφεια και αμφισβήτηση.

Με αξίωσε ο Θεός και βρέθηκα σε ό,τι καλύτερο ως περιβάλλον κατάλληλο να δώσει έκφραση στους μύχιους πόθους και στα οράματά μου.

Όταν με δέχθηκαν στο Harvard, στο Τμήμα Αστροφυσικής, κυριολεκτικά ξαφνιαστήκα. Είχα κάνει την αίτησή μου χωρίς καμία ελπίδα. Απλά, για να δοκιμάσω τον εαυτό μου. Δεν μπορούσα ποτέ να φανταστώ

ότι ανάμεσα στις εκατοντάδες των αιτήσεων, θα υπήρχε η ελάχιστη έστω πιθανότητα να δώσουν προσοχή στη δική μου. Δεν το πίστευα. Καθόλου. Να όμως που για κάποιον λόγο, μάλλον από λάθος, τελικά ήμουν ανάμεσα στους λίγους εκλεκτούς. Αγάπησα τα λάθη των άλλων και άρχισα να απολαμβάνω τον εαυτό μου. Ζούσα σε ένα όνειρο. Φανταζόμουν κάτι που με υπερέβαινε. Δόξαζα τον Θεό, αλλά μάλλον δεν Τον πίστευα. Δεν ήταν πλέον Αυτός η πρώτη μου επιλογή. Κάποιος άλλος θεός ξεπρόβαλλε στον ορίζοντα της ζωής μου. Πιο πραγματικός, πιο πειστικός, πιο άμεσος, πιο συμπαθητικός.

Σεπτέμβριος του 1980. Το τμήμα διοργάνωσε ένα party γνωριμίας. Είχαμε εισαχθεί στο περίφημο διδακτορικό πρόγραμμα του Center for Astrophysics, μόλις τρεις νέοι μεταπτυχιακοί, δύο αμερικανοί κι εγώ, και έπρεπε να γνωριστούμε με τους υπόλοιπους 18. Όλοι μαζί 21 φοιτητές, 48 καθηγητές, 162 διδάκτορες και 5 Nobel. Κάπου εκεί βρισκόμουν κι εγώ. Δεν ήθελε και πολύ να φουσκώσει η φαντασία σου. Ήταν όμως και πολύ εύκολο να γλιστρήσεις από την ψευδαίσθηση της αξίας σου στην πραγματικότητα της πεζής αλήθειας σου. Η έπαρση όλων διάχυτη, ανάμεικτη με υπερβάλλουσα αυτοπεποίθηση και τον αέρα των πετυχημένων, των πρωτοπόρων, αυτών που τους θαύμαζε, που τους ζήλευε, όλος ο κόσμος.

Όταν άρχισαν οι παλαιότεροι εκ των φοιτητών να συστήνονται, ανέφεραν τα πανεπιστήμια στα οποία είχαν ολοκληρώσει τις προπτυχιακές τους σπουδές. Ο ένας από το Princeton, άλλος από το Yale, τρίτος από το Stanford, κ.ο.κ. Ήρθε και η δική μου σειρά. Τί να έλεγα εγώ; από το University of Thessaloniki; Ποιος από αυτούς θα ήξερε πού βρίσκεται αυτή η πόλη; Για να περισώσω το κύρος και την αξιοπρέπείά μου, τόλμησα με σχετική αμηχανία να προτάξω το όνομα του Αριστοτέλη. Είπα λοιπόν με αμφιλεγόμενο καμάρι ότι εγώ αποφοίτησα από το Aristotelian University of Thessaloniki. Σίγουρα σκέφθηκα όλα αυτά τα τέρατα της γνώσης και της μόρφωσης, οι κολοσσοί της σκέψης και της ευφυΐας, θα γνωρίζουν τον Αριστοτέλη και θα με θαυμάσουν για το όνομά του και μόνον. Από κει θα αντλούσα την αξία μου κι εγώ για να σταθώ επάξια μπροστά τους.

Ντρέπομαι να προχωρήσω στην απογοητευτική συνέχεια. Τελικά, δεν ήταν όσο γνωστός νόμιζα ο Αριστοτέλης...

Αυτό όμως που τελικά με ενόχλησε δεν ήταν τόσο αυτό που οι άλλοι είχαν καταλάβει αλλά όσο αυτό που εγώ είχα πει. Είχα διολισθήσει σε ένα ψέμα. Αρχισα να στηρίζω τη σχέση μου πάνω σε ψεύτικες βάσεις. Με κανέναν τρόπο δεν πίστευα ότι η αξία μου είχε σχέση με το όνομα του Αριστοτέλη. Στην ουσία φοβόμουν την αλήθεια μου μάλλον, αλλά και οι υπόλοιποι δεν ήταν τόσο αληθινοί. Στην πορεία των σπουδών μου άρχισα να διαπιστώνω ότι το ανταγωνιστικό περιβάλλον επέβαλε μια αντίληψη, όπου ο καθένας θεωρούσε τον εαυτό του ως τον καλύτερο και εξυπνότερο όλων. Αυτό έπρεπε διαρκώς να αποδεικνύει. Ένα πρόδηλο ψέμα!

Στη συνέχεια βρέθηκα στο MIT. Εδώ η κατάσταση ήταν κάπως διαφορετική. Η τεχνολογική δύναμη σε όλο της το μεγαλείο. Άνθρωποι πανέξυπνοι με δυναμική δημιουργικότητα, με εξασφαλισμένη την καλώς αμειβόμενη επαγγελματική εξέλιξη. Περιβάλλον πιο σκληρό, αλλά ζωντανό. Πραγματικά θαυμαστά επιτεύγματα σε όλους τους τομείς του επιστητού, από νανοτεχνολογία και βιοτεχνολογία μέχρι ψηφιακά συστήματα και ρομποτική και ό,τι άλλο μπορεί κανείς να φανταστεί ή όχι. Κάθε εργαστήριο και μια μήτρα καινοτόμων ιδιοφυιών εφαρμογών. Κι εδώ κυριαρχούσε η αλαζονεία αλλά με διαφορετική μορφή και έκφραση.

Στα πανεπιστήμια αυτά κυριολεκτικά θαύμασα το μεγαλείο της ανθρώπινης σκέψης και των τεράστιων δυνατοτήτων του ανθρώπου. Χάρηκα την ανθρώπινη λογικότητα, την ευφυΐα, τη νοημοσύνη. Οι άλλοι όμως δεν χαιρόνταν όπως εγώ. Μάλλον υπερηφανεύονταν γι' αυτά χωρίς να φιλοσοφούν. Για νάμαι ειλικρινής έβλεπα γνώση θαυμαστή και χαρίσματα εκπληκτικά, αλλά δεν διέκρινα σοφία. Έψαχνα για λίγη ταπείνωση και αυτογνωσία. Αντ' αυτού υπήρχε έπαρση και αλαζονεία, ο δε ορίζοντας έφτανε μέχρι το επίτευγμα, δεν είχε παραπέρα. Κυριαρχούσε η αίσθηση της επιστημονικής παγγνωσίας και τεχνολογικής παντοδυναμίας. Ο άνθρωπος, ο αναδυόμενος θεός!!! Δεν μας χρειάζεται άλλος Θεός.

Κάποια χρόνια αργότερα έπεσε στα χέρια μου ένα βιβλίο με τον τίτλο «Truth and Beauty» (*Αλήθεια και Ομορφιά*), ενός πραγματικά ιδιοφυούς διάσημου θεωρητικού φυσικού, του **Subrahmanyan Chandra-**

sekhar². Διαβάζοντας τις σκέψεις του, σχημάτισα την εντύπωση ότι γι' αυτόν θεός ήταν η φύση και θεολογία η γνώση της φύσης. Εκεί διέκρινε μια αξιοθαύμαστη ομορφιά να αναδύεται μέσα από συμμετρίες και ασυμμετρίες, κανονικότητες και απροσδιοριστίες, από ασύλληπτα για τον ανθρώπινο νου μεγέθη, από νόμους που έπρεπε να τους κυνηγήσεις για να τους ανακαλύψεις, από άκαμπτες σταθερές, που αυτές όμως όριζαν την αρμονία του κόσμου και τη συντήρηση της ύπαρξης και λειτουργίας του, από φωτεινές αναλαμπές που εναλλάσσονταν με ψυχρό αλλά γεμάτο νόημα σκοτάδι, από μυστικά που μόνον η ανθρώπινη ιδιοφυΐα μπορούσε να προσεγγίσει. Και κάτι άλλο. Μέσα από την ομορφιά του φυσικού κόσμου διέκρινε την απόλυτη αλήθεια να ταυτίζεται αυτή με την πραγματικότητά του. Δεν θα έπρεπε όμως η αλήθεια να εξηγεί τη φυσική πραγματικότητα και ως εκ τούτου να την υπερβαίνει; Η επιστημονική προσέγγιση, όσο προχωρημένη και αν είναι, μάλλον έχει όρια. Η αλήθεια δεν έχει όρια.

Πράγματι το σύμπαν είναι ένα κόσμημα, και ο μακρόκοσμος και ο μικρόκοσμος, και η ενασχόληση με τα μυστικά του κυριολεκτικά μαγευτική. Γι' αυτό και ονομάζεται κόσμος. Όπως και το φαινόμενο της ζωής έχει κι αυτό απίστευτο μεγαλείο. Μπορεί η φύση να σαγηνεύει τις αισθήσεις με αυτό που δείχνει, αλλά η μεγάλη ομορφιά της βρίσκεται σε αυτό που κρύβει. Χωρίς αμφιβολία, η επιστήμη είναι το καλύτερο εργαλείο για να απολαύσει κανείς την ομορφιά του φυσικού κόσμου και να ανιχνεύσει τα μυστικά του. Το πρόβλημα είναι πόσο οδηγεί στην αλήθεια. Εδώ είχα και έχω τα ερωτηματικά μου. Η απόλαυση της **φύσης των όντων** μπορεί να σκεπάσει τη δίψα για την αλήθεια που φιλοξενούν **οι λόγοι των όντων**. Δηλαδή η ανακάλυψη της ομορφιάς του φυσικού κόσμου να κρύψει την αλήθεια της ύπαρξης. Εκεί όμως μάλλον υπάρχει μια άλλου είδους, μεγαλύτερη ομορφιά.

Μόλις πριν από δύο εβδομάδες, σχολιάζοντας, σε μια εκπληκτική του συνέντευξη, στο *Scientific American*, τις συνέπειες της πυρηνικής τεχνολογίας, ο περίφημος θεωρητικός φυσικός David Gross (Physics Nobel 2004) δήλωσε: «αυτό που πλέον με απασχολεί περισσότερο είναι η επιβίωση

² Subrahmanyan Chandrasekhar: *Truth and Beauty: Aesthetics and Motivations in Science*, University of Chicago Press, 1987.

της ανθρωπότητας παρά η πρόοδος της γνώσης»³. Πόσο αξίζει τελικά η επιστημονική γνώση, αν αδυνατεί να διασφαλίσει την επιβίωση της ανθρωπότητας; Σε τί βοηθούν τα τεχνολογικά επιτεύγματα, αν αποτελούν και απειλή; Πόση νοημοσύνη έχει η Τεχνητή Ευφυΐα; Πόσο αναγκαία είναι; Πόσο αξίζει η γνώση, αν δεν είναι ικανή να εξηγήσει τους λόγους της ομορφιάς αυτού του κόσμου, τους λόγους των όντων;

Η επιστήμη δεν είναι το μείζον, ούτε το όλον, ούτε το περισσόν, ούτε το άνευ ορίων, ούτε το πιο αναγκαίο για την ευτυχία και ευημερία.

Στη σκέψη μου ήρθε κάτι που είχα διαβάσει στα κείμενα του **Διονυσίου Αρεοπαγίτου** και με είχε εντυπωσιάσει, χωρίς όμως να μπορώ να το καταλάβω: «*Δι' ἀβλεψίας καὶ ἀγνωσίας ἰδεῖν καὶ γνῶναι τὸ ὑπὲρ θεῶν καὶ γνῶσιν, αὐτὸ τὸ μὴ ἰδεῖν καὶ γνῶναι· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ὄντως ἰδεῖν καὶ γνῶναι*»⁴, δι' ἀβλεψίας και ἀγνωσίας, βλέπεις και γνωρίζεις αυτό που υπερβαίνει τη θέα και τη γνώση. Αυτό που δεν οράται και δεν γνωρίζεται. Έτσι μόνο πραγματικά βλέπεις και γνωρίζεις.

Με την επιστήμη οράς δια των αισθήσεων και γνωρίζεις δια της ευφυΐας. Κατασκευάζουμε τηλεσκόπια ή μικροσκόπια για να βλέπουμε ακόμη και αυτά που δεν φαίνονται με γυμνό οφθαλμό, έχουμε θεωρίες για να ερμηνεύουμε τα δυσνόητα, τον μη άμεσα αντιληπτό αλλά υπαρκτό φυσικό κόσμο. Ανακαλύπτεις τον κόσμο, όχι όμως και την αλήθεια. Αυτή σου αποκαλύπτεται, δεν την ανακαλύπτεις. **Δεν υπάρχει επαρκής ερμηνεία του κόσμου χωρίς τους λόγους των όντων.** Η πάλη με το άγνωστο και δυσνόητο είναι αντικείμενο της επιστήμης. Εκείνη την εποχή άρχισε και η συζήτηση για το αθέατο σύμπαν. Στη φύση υπάρχει και η αθέατη πλευρά, σκοτεινή ύλη και ενέργεια, κοντά στο 95% συνολικά, και το άγνωστο, το οποίο όσο το γνωρίζουμε τόσο αυτό διευρύνεται. Τελικά από αυτό που υπάρχει γνωρίζουμε μόνο το 5%.

Έτσι συμβαίνει και με τον άνθρωπο. Δεν είναι μόνον σώμα και ευφυΐα, αίσθηση και λογική, μια εξελιγμένη σκεπτόμενη βιολογική μηχανή. Έχει και άλλους ορίζοντες, που δεν τους προσεγγίζει η επιστήμη,

³ Interview of David Gross to Lee Billings: Nuclear war may keep humanity from finding a 'theory of everything,' top physicist says, Scientific American, 28.4.2026.

⁴ Διονυσίου Αρεοπαγίτου, Περί Μυστικής θεολογίας, Κεφ. Β' Πρὸς Τιμόθεον.

που δεν μπορεί να τους θεραπεύσει η τεχνολογία. Αυτές μπορούν να εξετάζουν και να θαυμάζουν το λίγο της φαινοτυπικής ταυτότητάς του, το οποίο είναι υπέροχο. Αλλά δεν είναι το όλον της αλήθειας του. Είναι το λίγο, το πολύ λίγο. Ο άνθρωπος είναι και κάτι πολύ περισσότερο και κυρίως αυτό, το οποίο προσεγγίζεται «δί' αβλεψίας και αγνωσίας». Αυτό άρχισε να με συναρπάζει περισσότερο. Αυτό έπρεπε να ανακαλύψω **ποια είναι η όραση της «αβλεψίας» και ποια η γνώση της «αγνωσίας»**. Και εδώ βρέθηκα μπροστά στη **ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ**.

Εκεί αντίκρισα μια έννοια γνωστή σαν λέξη, παρεξηγημένη όμως στην κατανόησή της, συνήθως παρερμηνευμένη και κακοποιημένη, άγνωστη στην εφαρμογή της, έννοια που την φοβόμουν, αυτή όμως έδειχνε να αποτελεί την πύλη εισόδου στον μυστικό κόσμο της Αλήθειας: την απόλυτη **ταπείνωση**, την κένωση, το άδειασμα από την πείσμονα γνώμη, από το άκαμπτο θέλημα και το αχαλίνωτο δικαίωμα. Το πρώτο ειρηνεύει τους λογισμούς, το δεύτερο ηρεμεί τη βούληση και το τρίτο ησυχάζει το θυμικό. Έτσι καθαίρεται ο άνθρωπος, ελευθερώνεται και φωτίζεται, μπορεί να ορά τα μη ορώμενα και να κατανοεί τα υπέρ έννοιαν. Ωραία έκπληξη! Μεγάλη πρόκληση! Μοναδική ευκαιρία!

Η επιστημονική γνώση δεν είναι τέλεια ούτε τελειώνει τον άνθρωπο. Δεν φτιάχνει ούτε σοφούς ούτε αγίους ούτε ηθικούς ούτε καν καλούς πολίτες γι' αυτόν τον κόσμο. Παράγεται από έξυπνους, ικανούς και δυνατούς, συχνά όμως τους εκτοξεύει σε ψεύτικους ουρανούς. Δεν υπάρχει θεωρία των πάντων ούτε η επιστήμη απαντά στα μεγάλα ερωτήματα, όπως προσπάθησε να υποστηρίξει ο Stephen Hawking⁵. Δεν μπορεί.

Η επιστήμη δεν παράγει ηθική ούτε πνεύμα. Δεν έχει τέτοια δυνατότητα. Η ανθρωπολογία της είναι στενή, φτωχή, μονοδιάστατη. Το πρόβλημα μαζί της δεν είναι η ταυτότητα και οι δυνατότητές της. Αλλά, όπως συμβαίνει και με την Τεχνητή Υπερευφυΐα, το πρόβλημα είναι το πώς εμείς την θεωρούμε. Θεός δεν είναι, αλλά, αν έτσι την πιστεύουμε, έχουμε χάσει την αλήθεια μας, είμαστε σε λάθος δρόμο. Εγώ έψαχνα κάτι που να είναι, όχι κάτι που εγώ ή άλλοι να νομίζουμε πως είναι.

⁵ Stephen Hawking, Brief Answers to the Big Questions, John Murray Press, 2018.

Η Εκκλησία μιλάει για έννοιες, όπως απρόσιτο, άγνωστο, άρρητο, κτιστό και άκτιστο. Είναι μια επιστήμη πολύ πιο πάνω από την επιστήμη, κάτι που αναδεικνύει και την επιστήμη⁶. Η ανθρωπολογία της είναι ασύλληπτη, απείρως πιο ελεύθερη. Αναδεικνύει τον άνθρωπο περισσότερο από όσο η επιστήμη και η τεχνολογία. Του προσθέτει διαστάσεις που αυτές αγνοούν. Την αλήθεια δεν την ανακαλύπτεις με την ορθή λογική· σου αποκαλύπτεται με τη λογική της πίστης. Η ανακάλυψη έχει κέντρο της τον άνθρωπο, η αποκάλυψη τον Θεό. Έτσι κατέληξα στη σπουδή της «αβλεψίας και αγνωσίας», της Ορθόδοξης θεολογίας, της άλλης λογικής.

Έτσι, και κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, οδηγήθηκα και στην προσέγγιση του ανθρώπινου μυστηρίου και των σύγχρονων βιοϊατρικών προκλήσεων, μέσω μιας θεολογικής βιοηθικής. Μιας ηθικής που δεν πνίγεται σε πρακτικά διλήμματα, που δεν περιορίζεται στο να αποφασίζει τι επιτρέπεται και τι απαγορεύεται, τι είναι σωστό και τι λάθος, που δεν προσφέρει έτοιμες απαντήσεις αλλά ανοίγει δρόμους, που προστατεύει και αξιοποιεί το αυτεξούσιο έτσι που να ελευθερώνει τον άνθρωπο, που δεν τον συμπιέζει στη ζωικότητα και προσωρινότητά του, που δεν τον στραγγαλίζει στον παραπλανητικό ορθολογισμό του, που αναδεικνύει τη θεοειδέιά του, που δεν τον απομακρύνει από την αιώνια προοπτική του. Μιας ηθικής που δεν γεννιέται από την επιστήμη, αλλά όσο ο κόσμος προοδεύει τόσο αυτή καθίσταται αναγκαία για να ελέγχει η ίδια δημιουργικά την πρόοδο.

Υπάρχει και συνέχεια σε αυτό το ταξίδι. Η επιστήμη και η ορθή λογική αδυνατεί να αντιμετωπίσει τον θάνατο, δεν μπορεί να τον νικήσει, ούτε κάπως να τον υπερβεί. Αυτός όμως αποτελεί τη μεγαλύτερη σταθερά της ζωής, το πιο σίγουρο γεγονός. Γι' αυτήν ο θάνατος είναι αμετάκλητο τέλος, επιστροφή στην ανυπαρξία. Δεν μπορεί να δει παραπέρα. Αν όμως αυτό αποτελεί αλήθεια, τότε η ζωή δεν έχει νόημα, είναι πολύ σύντομη και υπερβολικά απρόβλεπτη και απροσδιόριστη. Δεν έχει καμία αξία, καμία σημασία, γιατί η ορμή της ανυπαρξίας συνθλίβει την

⁶ «Πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται», Πλάτωνος, "Μενέξενος" 347a.

ύπαρξη οριστικά, την εξαφανίζει. Μήπως όμως «δί' αβλεψίας και αγνωσίας» θα μπορούσαμε να δούμε λίγο παραπέρα;

Έτσι αποφάσισα να **ασχοληθώ με τον θάνατο** και με την απειλητική για τη ζωή ασθένεια. Όχι τόσο για να λύσω ένα υπαρκτό κοινωνικό πρόβλημα -δεν λύνονται αυτά-, όχι για να κάνω την καλή μου πράξη -δεν χρειάζεται αυτό-, αλλά για να βρεθώ γυμνός μαζί με άλλους μπροστά στη μεγαλύτερη πρόκληση. Στόχος να αναστραφεί η καθιερωμένη πορεία από τη ζωή στον θάνατο και να γίνει από τον θάνατο στην όντως ζωή. Αυτό λέγει η Εκκλησία. Αυτό είναι η Ανάσταση του Χριστού. Αυτό προσπαθεί η **ΓΑΛΙΛΑΙΑ**, δίπλα στο Προσκύνημα της Αναστάσεως, εδώ που βρισκόμαστε αυτή τη στιγμή· να δώσει ανακούφιση σε αυτούς που εγκαταλείπει η επιστήμη· να δώσει νόημα σε αυτούς που δεν μπορεί να βοηθήσει η επιστημονική γνώση· να δώσει ζωή εκεί που ο θάνατος είναι ορατός· να ομορφύνει τη ζωή, προσφέροντας ποιότητα και χαρίζοντας ελπίδα τότε που αυτή, η ζωή, αποκτά το χειρότερό της πρόσωπο, τότε που ο άνθρωπος πνίγεται από το δράμα του, τότε που χάνει το κάλλος και τη δόξα του, τότε που τρομάζει στο αντίκρισμα του θολού μέλλοντός του. Σκοπός της είναι όποιος φεύγει να **πεθαίνει ζωντανός**. Μέσα σε ατμόσφαιρα φωτός, χαράς, ζωής και ελπίδας. Να νιώθει στην αγκαλιά της πολύτιμος, επιθυμητός, αγαπητός. Αγωνιζόμαστε να περνάει τις τελευταίες του στιγμές κοντά μας, οπωσδήποτε εξαιρετικά δύσκολες, σαν τις πιο κοντινές όμως στην αλήθεια από όλη του τη ζωή. Με αγάπη και νόημα. Αυτό είναι ποιότητα. Και αν ο ασθενής αρνείται ή δυσκολεύεται να δει στο μέλλον και να πιστέψει, να αυξάνει η δική μας πίστη. Αυτό προστατεύει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και αναδεικνύει την αξία του. Αυτό επιβεβαιώνει τον Θεό περισσότερο από οτιδήποτε άλλο.

Η επιστήμη είναι ένα από τα μεγαλύτερα δώρα του Θεού. Τον ευγνωμονώ που μου το χάρισε πλουσιοπάροχα. Την αγάπησα, την απόλαυσα, την ευχαριστήθηκα. Δεν την πίστεψα όμως ως θεότητα. Μου έμαθε να σκέπτομαι. Μου δίδαξε να απολαμβάνω την ομορφιά του κόσμου. Με προβλημάτισε για την αλήθεια, αλλά δεν μου την φανέρωσε. Αυτό το βρήκα στην Εκκλησία. Σε αυτήν έμαθα ποια είναι η μόνη Αλήθεια, η μεγαλύτερη παγκόσμια σταθερά και αυτή μου φανέρωσε τη με-

γαλύτερη Ομορφιά. Αυτή μου έδειξε και **την αλήθεια της πίστης και την ομορφιά της αγάπης**. Μου έδωσε και τη δυνατότητα να δοξάζω τον Θεό δια της επιστήμης⁷.

Η Εκκλησία δεν είναι επιστήμη. Ούτε μία επιστήμη. Είναι μεγάλο Πανεπιστήμιο! Αυτό που σήμερα τιμάται δεν είναι το πρόσωπό μου· είναι αυτό που μόλις περιέγραψα, είναι η Εκκλησία.

Σας ευχαριστώ πολύ για την τιμή και την ευκαιρία να μιλήσω για την Αλήθεια από την καρδιά μου.

Χριστός Ανέστη!

⁷ «Κύριος ἔδωκεν ἀνθρώποις ἐπιστήμην ἐνδοξάζεσθαι ἐν τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ» (Σοφία Σειράχ 38,6).